

בְּאֵלֵהֶם נַעֲשֶׂה-חֵיל וְהוּא יְבוֹס צָרֵינוּ: הִבְטִים לְשׁוֹנִים בְּפִרְשֵׁת וַיִּשָׁב פֶּה

דקדוקי קריאה והדרכה בפרשת וישב בהפטרה ובראשון של מקץ ותחילת חנוכה

לז ג כִּי-בֶן-זְקֵנִים הוּא לָו: יש להקפיד על מקום הטפחא בתיבה הוּא¹. וְנַעֲשֶׂה לָו: טעם נסוג
אחור לע"ן
לז ז מְאֻלָּמִים: למ"ד דגושה ובשוא נע. קָמָה: מלעיל²
לז ח וַיֵּאמְרוּ: טעם נסוג אחור ליו"ד
לז יא וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדָּבָר:
לז יב עליית שני
לז יג לָכֵה וְאֶשְׁלַחֲךָ אֲלֵיהֶם: טעם טפחא בתיבת לָכֵה
לז טז אֵיפָה: במלרע
לז כ אֶכְלֹתָהּ: הת"ו בשווא נח והקמץ רחב
לז כב לְהַשִּׁיבּוּ אֶל-אָבִיו:
לז כג עליית שלישי
כְּתָנְתָּו: הת"ו בקמץ קטן
לז כה לְאֶכְל-לֶחֶם: מתג בלמ"ד הראשונה³ ויש להקפיד על הפרדת המילים על אף היותן מוקפות
(כן הדבר גם אֶם-מְשׁוּל לעיל)
כָּאָה: במלרע. נְכֹאֵת: אל"ף ללא תנועה, יש לקרא "נכות" (ולא נכואות)
לז לב וַיִּשְׁלַחֲוּ: הלמ"ד בדגש חזק והשווא הוא נע. הִכְרֵ-נָא: בטעם רביעי ולא בגרשיים
לז לו שֵׁר הַטְּבָחִים:
לח א עליית רביעי
לח ט נָתַן-זֶרַע: הת"ו בקמץ חטוף (קטן)
לח י וַיִּזְרַע: הטעם ביו"ד מלעיל
לח יב וַתָּמַת בַּת-שׁוֹעַ אֶשֶׁת-יְהוֹדָה: יש להקפיד על מקום הטפחא במילה וַתָּמַת.
הוּא: ברביעי, אין להשיגח בזקף שבדפוסים;
וַיִּנָּחֶם יְהוֹדָה אֵפֶשֶׁת שְׂכָאן בְּמִשְׁמַע שֵׁל תַּנְחוּמִים חַיִּית בְּסִגּוּל וּמְלַעִיל וְלֹא בְצִירֵי וּמְלַרַע
לח טז הִבָּה-נָא: המילה הבה מוקפת לא במהפך
לח כג פֶּן נִהְיֶה לְבוֹז: הטפחא במילה פֶּן
לח כד לִיהוֹדָה: הלמ"ד בחירק מלא ואין לבטא שווא ביו"ד
לח כה לְאִישׁ: הלמ"ד בשווא נע ולא בקמץ⁴
לח ל וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח:

¹ אין לנסות "לאזן" במספר ההברות בין התיבות המוטעמות מרכא וטפחא (מאריך וטרחא)

² הקורא מלרע משנה משמעות.

³ הטעמים מועתקים כאן מתכנת כתר בר-אילן, כיון שאין מתג בלנינגרד הם נמנעו מלשים אותו, ר"מ ברויאר ז"ל לשיטתו הוסיף געיות (מתגים) במקומות כמו זה.

⁴ מצביע על דרכה של תמר. לא ידעה, כביכול, במי מדובר.

לט א עליית חמישי

לט ד וַיִּשְׁרֹת: במלעיל⁵

לט ו וַיִּפֶּה מְרֹאָה:

לט ז עליית ששי

לט ט אֵינְנוּ: בשורק ולא בחולם

לט יב וַתִּתְּפֹשֶׂהוּ בְּבִגְדוֹ:

הב"ת הראשונה במילה בְּבִגְדוֹ דגושה⁶ והדל"ת רפויה

לט יד הִבִּיא לָנוּ... לְצַחֵק בָּנוּ: טעם נסוג אחור לה"א ולצד"י בהתאמה

לט טז וַתִּנָּח: במלרע ודגש חזק בנו"ן מלשון לְהַנִּיחַ⁷

לט יז לְצַחֵק בִּי: טעם נסוג אחור לצד"י. בַּאֲ-אֵלֵי: התיבות מוקפות ולא כחלק מהדפוסים אשר

הטעימו את התיבה הראשונה במונח

לט יט עָשָׂה לִי: טעם נסוג אחור לע"ן

לט כג עָשָׂה ה' מַצְלִיחַ:

מ א עליית שביעי

מ טָאָו: מרכא⁸ כטעם משנה בח"ת, הטי"ת בשווא נע, אין לקרא: קטו. לְאֲדֹנֵיהֶם: האל"ף

מבוטאת בחטף-פתח ויוצאת מכלל "משה וכלב"

מ ג בְּמִשְׁמֵר: הב"ת בשווא ולא בפתח, המ"ם בפתח

מ ד אַתֶּם וַיִּשְׁרֹת אֶתֶם:

האל"ף, פעם בחירק ופעם בחולם, תיבה וַיִּשְׁרֹת במלעיל

מ ה וַיִּחְלְמוּ: הח"ת בפתח

מ ח לְאֱלֹהִים: האל"ף אינה נשמעת כלל

מ י אֲשַׁכְּלְתִּיהָ: האל"ף בפתח

מ יד יֵיטֵב לָךְ: טעם נסוג אחור ליו"ד

מ טו שְׁמוֹ: הטעם במ"ם מלרע

מ כ מפטיר

הפטרת וישב עמוס ב ו - ג ח:

ב ז עַל-עַפְרָא-אָרְץ: עלול להיווצר כאן כעין נסוג אחור והטעמה על העי"ן של עפר בגלל

סמיכותו לאל"ף של 'ארץ'⁹

ב ט גָּבְהוּ: הגימ"ל בקמץ קטן והה"א בחולם. וַיִּשְׁרֹשְׁיוּ: שלושת הקמצים רחבים

ב י הֵעֵלִיתִי: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה

ב יב תִּנְבְּאוּ: הב"ת בשוא נע (לא בצירי כרגיל בהפסק)

⁵ כן הדבר בדומה לויברך, ויגרש, וכו'

⁶ הייתה ראויה להיות רפויה, שהרי מתקיימים שני התנאים לביטול הדגש בבגד"כפת בראש מילה: התיבה הקודמת לה מסתיימת בהברה פתוחה וכן היא מוטעמת בטעם מחבר (דרגא). כלל זה עומד בעינו אלא אם כן, האות הראשונה בתיבה השנייה מנוקדת בשווא - בבגדו, ולאחריה אות זהה או ממוצא זהה (ב"ת ואחריה ב"ת או פ"א, כגון: בפרעה) שאז הדגש נותר בעינו.

⁷ מלעיל עלול להישמע מפועל לנוח כמו בר' ח ד "וַתִּנָּח הַתֵּבָה"

⁸ הזכרנו כמה פעמים שאע"פ שלפי הכלל במילים האלה יש מרכא בתיבת התביר, הדפוסים מלבד ברויאר וכתר בר-אילן (ודותן), לא עקבתי אם בכל מקום) מצויים געיא במקום מרכא

⁹ לרוב איני דן מלעיל-מלרע במלים מוקפות. כאן טועים בהטעמת אות בחטף-פתח, שאינה ראויה להטעמה, כעין השגיאה בהטעמת אַמֶּת באל"ף.

ב יג הַמְלֵאָה: געיה בה"א הראשונה והמ"ם אחריה בשווא נע אך ללא דגש

ג ה הַיְעֵלָה-פַּח: געיה ביו"ד והפ"א בדגש חזק מדין דחיק

ג ו וְעָם: הוי"ו בשווא והעי"ן בקמץ

ג ח שָׂאָג: האל"ף בקמץ

ראשון של מקץ:

מא א הַיָּאָר: היר"ד בשווא נח

מא ד וַיִּקַּץ פְּרָעָה:

מא ה שני במנחת שבת

וַיִּשָּׂא: קמץ בזקף גדול, השי"ן מנוקדת בקמץ

מא ח שלישי במנחת שבת

וַתִּפְּעֶם: הטעם בפ"א מלעיל

מא יא וַנַּחֲלֵמָה: החי"ת בפתח ולא בשווא

מא יב וַנְסַפֵּר-לָּו: מוטעם בקדמא-זקף¹⁰

מא יד וַיַּחֲלֹף: היר"ד בשווא נח והחי"ת בפתח

תחילת חנוכה (מנהג אשכנז שאין פותחים בברכת כוהנים).

ו כג תְּבָרְכוּ: הר"ש בשווא נע למרות הדפוסים הרבים הנוהגים לנקד חטף פתח.

אָמֹר: אל"ף בקמץ

ו כד יְבָרְכוּ: העמדה קלה בבי"ת ולא ברי"ש כפי שנוהגים מרבית הכוהנים בברכתם. על אף הקושי, הכ"ף הראשונה בשווא נח

ו כז וְשָׂמוּ: במלרע

ז ג וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר: המילה וּשְׁנֵי במונח ואינה מוקפת כפי שמופיע בחלק מהדפוסים.

לְאַחַד: הלמ"ד בשווא ולא בקמץ

ז ז אַרְבַּעַת: במלעיל

ז יג קְעָרַת: העמדה קלה בקו"ף למנוע הבלעת העי"ן החטופה

הרב אליעזר פוליאייס נר"ו. אֱלֹה תְלֻדֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף, כתב רש"י ז"ל אלה של תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו לכלל ישוב, סיבה ראשונה יוסף בן שבע עשרה שנה, עי"ז נתגלגלו וירדו למצרים, ע"כ לשון רש"י, והיינו דהוה קשיא ל"י דכיון שאמר אלה תולדות יעקב היה לו להזכיר את כל בניו ולמה הזכיר רק את יוסף, לכך פירש דר"ל אלה של תולדות יעקב, והיינו דאין כונת הכתוב לפרש מי הם תולדותיו של יעקב אלא לפרש את אשר אירע לתולדות יעקב.

וראב"ע פירש דתיבת תולדות גופא מתפרשא מאורעות, כמו מַה יֵלֵד יוֹם (משלי כו, א).

ובין לפרש"י בין לפי ראב"ע לא בא הכתוב לפרש מי הם תולדות יעקב אלא לפרש המאורעות שארעו, אלא דלפרש"י מתפרש תיבת תולדות כפשוטה וכונת הכתוב לפרש מה אירע לתולדותיו של יעקב, ולפי ראב"ע מתפרשא תיבת תולדות מאורעות, ולדבריו כונת הכתוב לפרש מה אירע ליעקב. וע"ע ברמב"ן מש"כ לפרש בזה.

¹⁰ טעם זה מכונה מתיגה-זקף או לפי התימנים, דרבן. השאלה היא מהו מיקומה של הקדמא. על פי רוב, כולל ברויאר, מעל האות וא"ו, בתורה קדומה מסומנת היא מעל הנו"ן והערה הבאה להסביר לפשר העניין

הרב יהושוע גריינימן נר"ו. וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת יוֹסֵף מְכַל בְּנָיו כִּי בָן זָקִים הוּא לוֹ. לשון הרמב"ן ואונקלוס שאמר "בר חכים" ירצה לומר שהיה בן דעת וחכם בעיני אביו, וטעמו כטעם זקנים, ותרגם בבן זקנים, בר סיבתין וכו', וזאת כונתם באמרם כל מה שלמד משם ועבר מסר לו, לומר שמסר לו חכמות וסתרי תורה, ומצאו משכיל, ובעל סוד בהם, כאילו היה זקן ורב ימים. א"ה. בהמשך בדברי יהודה וְיִלְד זָקִים קָטָן (בראשית מד, ט) מתורגם 'בר סיבתין', כי יהודה לא נתכוון להביע את מעלותיו של יוסף.

לז יב הרב חיים גריינימן ז"ל. וְיִלְכוּ אַחֲיוּ לְרַעוֹת אֶת צֵאן אֲבִיהֶם בְּשָׂכָם הנה יעקב אבינו היה גר בחברון וכמבואר כששלח את יוסף וְיִשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֵא שְׂכֵמָה, והנה מבואר במסכת מכות ט' ב' שיש דין שערי מקלט יהיו משולשין, דהיינו שיהיו מפוזרין בכל ארץ ישראל בשוה, והנה מבואר דחברון ושכם שניהם היו ערי מקלט ואם כן על כרחך שיש ביניהם מרחק עצום קרוב לשליש ארץ ישראל¹¹, ויש לשאול למה היו צריכים ללכת מרחק רב כל כך על מנת לרעות את הצאן. ויש לומר שיתכן שרצו לרעות הצאן בקרקע שלהם, והרי בשכם היתה קרקע שקנה יעקב מאת חמור אָבִי שָׁכָם בְּמֵאָה קִשְׁיֻטָּה (בראשית לג, יט), כדאיתא בפרשת וישלח, ולכך הרחיקו עד לשכם.

לז טו זרע שמשון. וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהֵנָּה תַעֲנֶה בְּשֹׁדָה, וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה תְּבַקֵּשׁ וְגו', וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזָּה. במדרש (ב"ר עה ד): אמר רבי יוסי, יוסף קטנן של שבטן היה ונודמנו לו שלושה מלאכים, הדא הוא דכתביב וימצאנו האיש, וישאלהו האיש, ויאמר האיש, ע"כ. יש להבין מפני מה הוצרך לשלוח ליוסף שלושה מלאכים, ולא היה די במלאך אחד, והלא בודאי אין הקב"ה עושה נס לשלוח מלאכים ללא צורך. ויש לבאר, שנתכוונו לרמוז לו על שלושה הדברים שחטא כנגד אחיו כשסיפר עליהם לשה"ר, וכמו שאמרו במדרש שאמר שהן חשודין על אבר מן החי, תולין עיניהן בבנות הארץ, מזלזלין בבני השפחות וקורין להם עבדים. ומשום כן נשלחו אליו ג' מלאכים קודם שבא אליהם.

לז יד בן לאשרי. וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן. גימטריא ירדו רועם שלח טוב'. הכוונה שעתה נעשה הכנה לגלות מצרים שהיתה ירדו' שנה, ג"כ שהשם יתברך ישלח למשה רבינו ע"ה וזה רועם שנקרא טוב' לגאלם, כאומרם ובבלי יג בו אין הקב"ה מכה לישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה. ואולי היה זה ג"כ בשביל יוסף שומר הברית שנקרא טוב.

לז כח זרע שמשון. וַיַּעֲבְרוּ אַנְשֵׁים מְדִינִים סַחְרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לְיִשְׁמַעֲאֵל בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת יוֹסֵף מִצְרַיִם. יש לפרש הטעם שמכרו אותו בעשרים כסף, עפ"י מה שאמרו (מגילה טו:): בשביל משקל שתי סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף משאר אחיו, נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. והיינו שהיה הכתונת פסים שקנה יעקב ליוסף שוה ב' סלעים, ומשום בגד זה שנתן יעקב ליוסף יותר מאחיו, נתקנאו בו ונתגלגל הדבר שירדו למצרים. ויש לומר דלכך מכרוהו בעשרים כסף, שבזה הגיע לכל אחד מהם שתי סלעים לקנות לעצמם כתונת פסים כמו שהיה ליוסף. א"ה. לשון חז"ל הוא משקל שני סלעים. הפסים או הכתונת היו במשקל שתי סלעים ולא הערך הממוני של כתונת הפסים.

לז ל בן לאשרי. וַאֲנִי אָנֹכִי אֲנִי בָא. תיבות אלו 'ואני אנא אני בא', בגימטריא זעק י', והוא ראשי תבות זה עשרה קדושי ישראל'. שצפה שע"י עון מכירת יוסף ידונו עשרה קדושי התנאים המפורסמים בשם עשרה הרוגי מלכות הי"ד.

לז לג צדקת הצדיק. וַיִּכְרְתָה וַיֹּאמֶר פְּתַח בְּנֵי חַיָּה רָעָה אֶכְלְתֶּהוּ טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף. לכאורה הוא פלא שיעקב אבינו ע"ה שמדתו אמת יוכל לצאת מפיו דבר שאינו אמת, גם למה כתבה התורה דבר שאינו אמת. וכמו שדקדקו (תנחומא תולדות א') שגדול השלום שדיברה התורה דברי בדאי בשביל השלום, ואיזה אָבִיךָ עָנָה לְפָנָי מוֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף וְגו' (בראשית נ, טז-יז) ואין אנו מוצאים שצוה וכו', ואף שאמת שהם שלחו כדברים האלה ליוסף, רק כיון שלא היו דברי אמת, לא היה התורה כותבת דברי בדאי שלהם

¹¹ היו שרצו להסיק מכאן מהו הגבול הדרומי של ארץ-ישראל. למדוד מחברון דרומה חצי מהמרחק בין חברון לשכם.

אם לא ללמדנו שגדול השלום. וכן כאן למה כתבה התורה דבר שאינו אמת. ואף שאינו דומה, דשם תיבות 'אָבִיךָ עֲנֵה לְפָנַי מוֹתוֹ לְאִמֶּר' הוא דברי בדאי ושקר משא"כ כאן שכל הדבר אמת שאמר כן, וכפי מה שהיה בדעתו שהוא היה סבור כן. אך מ"מ עדיין יש להבין כיון שהיה הדבר בטעות ולא היה האמת כן, לא היה נכתב בתורה דבר טעות. ומטעם זה אמרו (בר"ר פ"ד י"ט) 'נצנצה בו רוח הקודש חיה רעה אכלתהו זו אשתו של פוטיפר'. ונראה שבאו ליישב מאמר יעקב שיהיה אמת, אבל עדיין קשה דהא מעשה אשת פוטיפר לא היה עוד, וכאן כתיב 'אכלתהו' לשון עבר.

אבל באמת יוסף בירידתו למצרים הוצרך לתקן עון לשון הרע שדיבר על אחיו. ואיתא (ערכין טו:) המספר לשה"ר מגדיל עוונות נגד ג' עבירות עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים וכו'. ומטעם זה היה כח לאשת פוטיפר להתגרות בו, מפני שלא תיקן עדיין פגם דלשה"ר שאז היה סבור שכדין סיפר עליהם לאביו כדי שיוכיחם. ואז באותה שעה עד שלא תיקן קלקול לשה"ר אמר יעקב אבינו אמת 'חַיֵּה רַעַה אֶכְלֶתְהוּ', על הנחש שנקרא 'חיה רעה'. ושורש פגם הנחש קנאה תאוה וכבוד, שמהם מסתעף עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, והבעל לשה"ר מגדיל עוונות כנגד שלושתן.

וזהו שנאמר 'טָרַף טָרַף יוֹסֵף', שיוסף נכשל בעוון לשה"ר במה שסיפר על אחיו, וזה 'טורף יוסף' ועיד"ז האחים שידעו שהם נקיים בזה, חשדוהו ליוסף לפוסל במומו, וסברו שבודאי הוא פגום, ובשביל זה מכרוהו לעבד, והרי גרם גם לאחיו שסיפרו עליו לשה"ר וזה שאמרו 'טורף טורף יוסף'. וזה ג"כ מה שאמרו במדרש שנצנצה בו רוח הקודש חיה רעה על אשת פוטיפר, שזה שלא עשה יוסף תשובה על עוון לשה"ר שעל זה אמר 'חיה רעה אכלתהו' כאמור, וזה גרם לאשת פוטיפר שיהיה לה כח להתגרות בו, דברית הלשון וברית המעורר מכוונים כידוע. ואח"כ בהנסיין תיקן הכל במצרים, שמזה הבין שטעה במה שסיפר לשה"ר על אחיו, ותיקן פגם לשה"ר ונעשה ע"י הנסיון מרכבה למדת צדיק.

וכן מה שאמר יעקב אבינו 'כי ארד אל בני אבל שאולה', הוא ג"כ דבר אמת כיון שיצא מפיו, והוא שע"י כן יוכרח לירד למצרים, שמזה נתירא יעקב אבינו, וכמו שנאמר 'אל תירא מִרְדָּה מִצְרַיִם' (בראשית מו, ג). ואיתא (בר"ר ע"ו, א') גבי עוג, אינו אומר 'אל תירא אותו', אלא למי שנתירא. וזה שאמר 'כי ארד אל בני אבל', שהיה לו אבלות שיסבלו בניו במצרים זמן רב ויהיו משוקעים בקליפת מצרים, כמו שנאמר 'גוֹי מְקַרֵּב גּוֹי' (דברים ה, לה) 'כעובר בבטן אמו. וזה שאמר 'שאולה', שבמצרים הוא שאול עֲרֹת הָאָרֶץ (בראשית מב, ט), ושם היה כל כנסת ישראל בגלות וכו'.

סוף הפרשה. הכתב והקבלה. **פִּי אִם זְכַרְתִּי אֶתְךָ**. לדעתי אין לחברו עם מה שאחריו, וכלומר כאשר תהיה במעמד הטוב והצלחה תזכרני לעשות עמדי חסד, דא"כ היה ראוי לומר תזכרני, לא זכרתי לשון עבר, גם מלת אתך מיותר דלא מצאנוהו בשאר מקומות מחובר בלשון זכירה, וכן טעם הרביע שבמלת אֶתְךָ יפרידו ממה שאחריו ועושה כמאמר לעצמו¹², לכן נ"ל כי טעם זכרתי אתך, הוא כאלו אמר גם אנכי יוסף הזכרתי אתך, כי כמו שראית בחלומך דברים הנוגעים אותך, ככה יש בו דברים הנוגעים אלי יוסף, ובדבריך אלה זכרת ממני כמו ממך, ושנינו כאחד משותפים בפתרון חלומך, כי שלשת השריגים ונתנית הכוס אל כף פרעה, הם רק נוגעים אותך, דלאחר שלשת ימים תשוב למעלתך לתת הכוס אל כף פרעה, אמנם ענין גפן שהיה לפניך, ושהיא כְּפַרְחַת עֲלֶתָה נֶצְחָה, והבשילוֹ אֲשַׁפְּלֶתִיָּה עֲנָבִים, וְאֶקַּח אֶת הָעֲנָבִים וְאֲשַׁחַט אֹתָם אֶל כּוֹס פְּרַעֲזָה, אין מענינים הנוגעים אליך, לכן לא הזכרתי מהם בפתרון (כי באמת משקה כזו אינה ראויה לשתיה אף לפחותי אדם מכש"כ למלך) אבל אלה הם הרומזים אלי, (במכדרשב"י [וזהר] בלק קפ"ט ובגפן שלשה שריגים וגו' עד הכא חזונוא דמלה, דהא מכאן ולהלאה חזונוא דיליה הוה דכתיב וְכּוֹס פְּרַעֲזָה בְּיָדִי אבל חזונוא דמלה בגיני דיוסף הוה ולבשרא ליה דישמע יוסף וינדע). הגפן רומז עלי יוסף, שאנכי מישראל הנקראים גפן, וגפן זה היה לפניו בחלומו, וְהָיָא כְּפַרְחַת, שממקום שפלת מדרגת יוסף תפרח הצלחתו, והיושב כעת בבית המשמר (הוא כיון המשומר בתוך הענבים), מסבת השתדלותך תוציאנו מבית האסורים (והוא סחיטת הענבים להוציא המשקה מתוכה החוצה). מלת "פִּי אִם" טעמו כמו פִּי אִם יִהְיֶה לְבַעַר קָו (במדבר כד, כב) שענינו לאמת הדבר, כמלת אמנם, אכן, והכוונה פִּי אִם זְכַרְתִּי אֶתְךָ, אמנם באמת! כמו שבדבורי חלומך זכרת דברים הנוגעים בך, ככה זכרת בו דברים הנוגעים בי ואמר אחריו בדרך כלל כְּאֲשֶׁר יִטָּב לְךָ וְעֲשִׂיתָ נָא עִמָּדִי חֶסֶד, כאשר תהיה במעמד ההצלחה והטובה תהיה אתה סבה לעשות עמדי חסד. ומבאר פרטי החסד, והוא שיבוא זמן שתזכירני לפני פרעה ותוציאני מן המשמר. ולפי שאין דבריו אלה בקשה כי אם פתרון על חלק מהחלום שאינו נוגע לחלום כי אם לפותר לכן לא אמר לשון בקשה ועשה, כמו וְעֲשֵׂה חֶסֶד עִמָּדִי (בראשית כד, יב), עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה (תהלים פו, יז) כי אם "ועשית, והזכירני, והוציאני"

(כבישעיה מ"ג בו הַזְפִּירְנִי, ובתהלים כ"ה יז מִמְצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי) "וְהוֹצִרְתָּנִי... וְהוֹצִיאָתָנִי" שהוא לשון הנהוג בספור דברים. ומלת נא כאן אינה לבקשה, כמו יְדַבֵּר נָא עֲבָדְךָ דָּבָר (בראשית מד, יח), וכמו יָשֶׁב נָא עֲבָדְךָ (פס' לג), דתרגמו יונתן בן עוזיאל במטו, בבעו, כי אם לשון עתה וכמו שתרגמו אונקלוס ויונתן בן עוזיאל, כען, כדון, אמנם לא על הזמן ההווה עתה, כי הוא עֵדָן במשמר ואין ביכלתו להטיב, אבל הוא כמו עֵתָה וְאַהֲבֵנִי אִישִׁי (בראשית כט, לב), דתרגומם כען, כדון, ויורה על המשך הזמן בעתיד הפך העבר, וכמו וְעֵתָה פֶן יִשְׁלַח יְדוֹ (בראשית ג, כב) שמתרגם כען, כדון, ומכוונו כענין אלא מעתה, או לפי זה בתלמוד. ויותר יתכן לפרש מלת נא לשון בקשה, אמנם אינו מוסב על יוסף כאילו הוא מבקש ממנו עשיית החסד, אבל הוא מוסב על החסד שיעשה, לומר החסד שאתה עתיד לעשות עמדי לא יהיה דבר שיש לך בו פזור ממון או השתדלות עצומה בעמל וטורח רב, כי אמנם לא יהיה כי אם חסד דברים בלבד, שתסדר דברים לפני פרעה שהמכוון בהם בקשה, הנה ביאר לו בזה איכות החסד שהוא מעותד לעשות והוא נא ר"ל בקשה.. ולרבותינו שאמרו על מאמר שר המשקים, אֶת חֲטָאֵי אֲנִי מְזַכֵּר (בראשית מא, ט), בלשון רבים שהזכיר שני חטאים הא' שלא זכר אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁפָּחֻהוּ מִלְּהִיטֵיב עִמּוֹ לְהַזְכִּירָהוּ לִפְנֵי פְרַעֲהוּ לְהוֹצִיאֵהוּ חַפְשִׁי, והב' שראה את פרעה מצטער מאד לחפש אחר איש שיפתר לו את חלומו, והוא לא גלה לו מיד שיודע איש כזה. א"כ החסד נעשה ליוסף ע"י שר המשקים שהיה מוכרח לבקש על עצמו על מה שחטא, וזה שאמר יוסף, וְעָשִׂיתָ נָא עִמָּדִי חֶסֶד, ע"י נא ובקשה יעשה לי חסד ממך. ודע שיש במלת נא הוראה שלא הזכר במחברים, והוא משם נאה שיוורה על היופי, כמו כלה נאה, ואנשי כנה"ג בתפלת י"ח, ולך נאה להודות, וממנו במקרא מה נָאוּ: לְחַיִּיךָ בְּתַרְסִים (שיר השירים א, י), לְיִשְׂרָאֵל נָאוּהָ תְהַלְלָהּ (תהלים לג, א) (דומה לשם גאווה משרש גאה, זעוה מן זעה) ובא במקרא בשתי תמונות, באל"ף אחר הנו"ן, וגם בלי אל"ף כמו הַנּוּהָ וְחִמְעֵנָה (ירמיהו ג, ב) דתרגמו יאתא, לשון יופי, וכמו שיוורה על היופי וההדור, ככה יורה על השבח והתהלה, כי היופי הוא שבחו של דבר, לכן נאמר, וְפִי חֲכָמְתְּךָ (יחזקאל כח, ז) יפי קולך (???) דתרגומם תקון חכמתך בסיפ קלך. א"ה. מלים אלה לא מופיעות בשום תרגום. אינני מעתיק מכאן ואילך, ובכלל אני מתקשה להבין את דבריו. לדעתו יוסף טוען שיציאתו מהבור כלולה בחלום שר המשקים וגם הודעת שר המשקים על יוסף ועל יכולתו לפתור חלום. וזה רחוק מאוד ממשוטו של מקרא.

חזון איש. אם כי עיקרי הבטחון מחובת הלב, ומסתעפים ממנו מצוות מעשיות, בחובה של מניעה מפעולות נגד חברו, יש בזה גם גִּדְרִים בפעולות של השתדלות המותרת, ולפעמים הבטחון מתנגד להשתדלות ואוסר אמצעים מיוחדים. והנה נתחייבנו לדון במחשבתנו כל פעולה טרם עשייתה אם היא מוסכמת ממדת הבטחון. אמרו חז"ל במד"ר מקץ פט ג כי השתדלותו של יוסף הצדיק לבקש משר המשקים והזכרתנו, היתה כזלזול במדת הבטחון. ואמרו. "אֲשֶׁרֵי הִגְבֵר אֲשֶׁר שָׁם ד' מְבַטְחוֹ זֶה יוֹסֵף, וְלֹא פָנָה אֶל רִקְבָּיִם (תהלים מ, ה) וגו', שבשביל שפנה אל שר המשקים נתוסף לו שתי שנים". ר"ל יוסף שאין הצלתו תלויה בהשתדלות וכל מיד ד', אבל בהיות שנתחייב האדם בפעולות ולא לסמוך אניסא, חייב יוסף את עצמו לשמש בהזדמנות זו ולבקש משר המשקים. ואמנם בהיות שלפי תכונת הרהבים אין בטבעו לזכור ולהיטיב, אין ראוי המעשה הזה רק מתוך יאוש, והמיואש עושה כל מה שיכול אף דברים הרחוקים מכל תועלת. אבל אין לבוטח לעשות כמו אלה, ואין פעולה זו מפעולות החובה, ויש במעשה זה כעין זריית אבק על זוהר האמונה ובטחון, ואחרי שאינה חובה היא אסורה. וכונת חז"ל על הפעולה ולא על מדת הבטחון של יוסף חלילה. וידע יוסף שאין עזר מבן אדם בלתי מיד ד' לבד, אבל מה שחייב עצמו לשאול משר המשקים לא הי' לפי קבלת חז"ל דין אמת, אלא לא הי' לו לפנות אל רהבים.

הפטרת וישב

ידידינו הרב גור-אריה צור הטעימנו מדברותיו בגליון וישב-חנוכה אשתקד
 עתה ערך דברים על הפטרת וישב מספר עמוס
 בביאור הפטרה ושייכותה לפרשה

נראה בעליל כי הפסוק הראשון בהפטרה, הוא המשייך את תוכחת הנביא לפרשה:

כֹּה אָמַר ה' עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל-אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל-מִכְרָם בְּפֶסֶף צִדִּיק וְאֶבְיוֹן בְּעִבּוֹר נְעִלִים.
 אמנם על דרך הפשט פירש המלבי"ם בלי קשר לפרשה: "כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל שהם עשרת השבטים שחטאו בע"ז וג"ע וש"ד ועל ארבעה לא אשיבנו הוא החטא הרביעי כהוספה על כל הג' פשעים, שבכ"א הוסיפו לעשות את החטא בגודל האיכות והכמות

וערבו עמו חטאים אחרים, הנה בחטא ש"ד הוסיפו מה ש"מכרו בכסף צדיק" ע"י כסף שלקחו מכרו את הצדיק בדינו להריגה, אם השופטים ע"י שוחד ואם עדי שקר שהעידו עליו חטא מות ע"י שלקחו כסף, ולא בכסף הרבה כי גם מכרו אביון להריגה "בעבור נעלים". בעד זוג מנעלים העידו עליו עדות שקר והשופטים דנוהו בעד שוחד מנעלים למיתה.

ובפירוש זה אמנם אין קשר לפרשה, אך חז"ל שייכו פסוק זה לפרשה על פי המדרשים, [תנחומא ועוד] שמכרוהו ליוסף בעשרים כסף ובעבור נעליים לרגליהם.

ועוד יש לומר על דרך הרמיזא, דליכא מילתא דלא רמיזי באורייתא: הנה כי בן ירמזון פסוקי ההפטרה על מה יצא הקצף מלפני בורא עולם, להשאירו ליוסף עוד שנתיים ימים בבית האסורים. וכמו שאמר הנביא עמוס בהפטרת פרשתנו: על-שלשה ועל-ארבעה.

הראשון, על אשר אמר פי אם-זכרתי אתה. וכי מה יש לצדיק כיוסף לומר אתה, ועל ידי זה להיות עם הרשע במוחו ובלבו. שלא היה צריך לומר אתה.

השני, שאמר פאשול ייטב לך. והרי כאשר ייטב לו הרי זה תשלום טוב של הרשע בעוה"ז אל פניו להאבידו לעוה"ב. ומה יש לו ליוסף בתשלום הטוב של הרשע.

השלישי, שאמר ועשית-נא עמדי חסד. והרי וחסד לאמים חטאת (משלי יד, לד). ומה לו ולחטאת עמו.

ונוסף עליו הרביעי, שאמר פי אם-זכרתי וזהו זכרתי אל-פרעה שהיה לו לדעת כי בידי הקב"ה להזכיר. לכן נאמר על שלשה... ועל ארבעה לא אשיבנו. ואמר לא אשיבנו שהרביעי חמור מכולם. ובשייכות לפרשה, מובא במלבי"ם בפסוקים האחרונים של ההפטרה שידעו השבטים שענשם אינו מקרה רק השגחה. וכן על דרך זו, מאסרו של יוסף אינו מקרה רק השגחה. אם כי אצל יוסף שונה הדבר כי אכן לא חטא כלל, וגם המשך מאסרו בשנתיים ימים אינו במקרה כי אם בהשגחה. חדא כנ"ל שבקש להזכירו לפני פרעה וכו'. ועוד, שעל ידי מאסרו נתגלגל הדבר ועלה לגדולה וכך יכלו כל אחיו ובית אביו לירד למצרים בכבוד הראוי. זה שהתנבא עמוס על ההשגחה האמונית בסיום ההפטרה: הילכו שנים יחדו בלתי אם נועדו: הישאג אריה ביער וטרף אין לו חיתו כפיר קולו ממענתו בלתי אם לכה: התפל צפור על פח הארץ ומזקש אין לה היעלה פח מן האדמה ולכוד לא ילכוד: אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו אם תקיה רעה בעיר וי'ה'וה לא עשה: כי לא יעשה ה' אלקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים: אריה שאג מי לא יירא אדני ו'ה'וה דבר מי לא ינבא.

ועל דרך הצח, ולעומקו של מקרא יאמר: מאי לא אשיבנו, אל תקרי בתוקף אלא בתמיה. לא אשיבנו? והרי זו עצה עמוקה לזמן המדויק של הגלות והגאולה, ועוד שהכתוב מעיד על-מכרם בפסוק צדיק, לכן השב אשיבנו אותו ואת כל בית אביו להריצו מן הבור לעת בוא הגאולה, להיות משיח בן יוסף ולקרב קץ הגאולה עם משיח בן דוד ולהושיבו על כנו, ולהשיבו אל אלקיו ואל אדמתו, ולקיים וכפר אדמתו עמו בב"א.

טעמא דקרא מהרב חיים קניבסקי ז"ל.

עמוס ב. (הפסרת וישב). כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים. לכאורה היכן יש כאן ד' עברות (וע' מפרשים) ויש לפרש המוכר סתם בנ"א עבור כסף הוא ג"כ פשע גדול וכן המוכר צדיק אפילו בשביל דבר חשוב מאד הוא ג"כ פשע גדול א"כ כאן שמכרו ג"כ צדיק וג"כ בשביל כסף הרי ב' פשעים וכן בסיפא	המוכר אביון אפי' בשביל דבר גדול הוא פשע גדול והמוכר אפילו סתם בנ"א עבור נעלים הוא פשע גדול וא"כ יש כאן ד' פשעים, עוד יל"פ דהיינו ד' דקחשיב על מכרם וגו' השואפים וגו' ואיש ואביו וגו' ועל בגדים וגו' והשאר נכללים בהני, עוד יל"פ שלשה וארבעה הרי ד' והם ד' דקחשיב על מכרם וגו' ואביון וגו' השואפים וגו' ודרך וגו' ואיש וגו' ועל בגדים וגו' ויין ענושים
---	---

א"ה. בכל העניין הנביא אומר על כמה עמים על שלשה פשעי.. ועל ארבעה לא אשיבנו והוא מפרט רק את הרביעי.

כֹּה אָמַר ה' **עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי דְמִשְׁק וְעַל-אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ** עַל-דְּוָשִׁים בְּחֻרְצוֹת הַבְּרוֹל אֶת-הַגְּלֻעַד: וְשַׁלַּחְתִּי אֶשׁ בְּבֵית חִזְאֵל וְאֶכְלָה אֶרְמָנוֹת בְּוַהֲדָד: וְשַׁבְּרַתִּי בְּרִיחַ דְּמִשְׁק וְהִכְרַתִּי יוֹשֵׁב מִבְּקַעַת-אֲזָן וְתוֹמֵד שֶׁבֶט מִבֵּית עֵדֶן וְגִלּוֹ עִם-אֲרָם קִירָה אָמַר ה': פֹּ כֹה אָמַר ה' **עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי עֲזָה וְעַל-אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ** עַל-הַגְּלוּתָם גְּלוֹת שְׁלֵמָה לְהַסְגִּיר לְאֲדוֹם: וְשַׁלַּחְתִּי אֶשׁ בְּחֹמַת עֲזָה וְאֶכְלָה אֶרְמָנוֹתֶיהָ: וְהִכְרַתִּי יוֹשֵׁב מֵאֲשָׁדוֹד וְתוֹמֵד שֶׁבֶט מֵאֲשַׁקְלוֹן וְהִשִּׁיבוֹתִי יְדֵי עַל-עֶקְרוֹן וְאֶבְדּוּ שְׂאֲרֵית פְּלִשְׁתִּים אָמַר אֲדֹנָי ה': פֹּ כֹה אָמַר ה' **עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי-צָר וְעַל-אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ** עַל-הַסְגִּירָם גְּלוֹת שְׁלֵמָה לְאֲדוֹם וְלֹא זָכְרוּ בְּרִית אֲחִים: וְשַׁלַּחְתִּי אֶשׁ בְּחֹמַת צָר וְאֶכְלָה אֶרְמָנוֹתֶיהָ: פֹּ כֹה אָמַר ה' **עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי אֲדוֹם וְעַל-אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ** עַל-רַדְפּוֹ בַּחֶרֶב אַחִיו וְשַׁחַת רַחֲמָיו וַיִּטְרֹף לְעַד אֲפֹ וְעִבְרַתוֹ שְׁמֵרָה נֶצַח: וְשַׁלַּחְתִּי אֶשׁ בְּתִמָּן וְאֶכְלָה אֶרְמָנוֹת בְּצָרָה: פֹּ כֹה אָמַר ה' **עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי בְּנֵי-עַמּוֹן וְעַל-אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ** עַל-בִּקְעָם הַרוֹת הַגְּלֻעַד לְמַעַן הִרְחִיב אֶת-גְּבוּלָם: וְהִצַּתִּי אֶשׁ בְּחֹמַת רֶבֶה וְאֶכְלָה אֶרְמָנוֹתֶיהָ בְּתַרוּעָה בְּיוֹם מִלְחָמָה בְּסַעַר בְּיוֹם סוּפָה: וְהִלָּךְ מִלְכָם בְּגוּלָה הוּא וְשָׂרָיו יַחְדָּו אָמַר ה': פֹּ כֹה אָמַר ה' **עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי מוֹאָב וְעַל-אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ** עַל-שָׂרְפוֹ עַצְמוֹת מִלֶּד-אֲדוֹם לְשִׂיד: וְשַׁלַּחְתִּי אֶשׁ בְּמוֹאָב וְאֶכְלָה אֶרְמָנוֹת הַקְּרִיּוֹת וּמַת בְּשֵׂאוֹן מוֹאָב בְּתַרוּעָה בְּקוֹל שׁוֹפָר: וְהִכְרַתִּי שׁוֹפֵט מִקְרָבָה וְכָל-שָׂרֵיהָ אֶהְרוֹג עִמּוֹ אָמַר ה': פֹּ כֹה אָמַר ה' **עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יְהוּדָה וְעַל-אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ** עַל-מֵאֲסָם אֶת-תּוֹרַת ה' וְחֻקָּיו לֹא שָׁמְרוּ וַיִּתְּעוּם כְּזַבִּיָּהֶם אֲשֶׁר-הִלְכוּ אֲבוֹתָם אַחֲרֵיהֶם: וְשַׁלַּחְתִּי אֶשׁ בִּיהוּדָה וְאֶכְלָה אֶרְמָנוֹת יְרוּשָׁלַם: פֹּ כֹה אָמַר ה' **עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל-אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ**

1. עַל-מִכְרָם בְּכֶסֶף צְדִיק וְאֲבִיוֹן בְּעִבּוֹר נְעָלִים:
  2. הַשָּׂאֲפִים עַל-עַפְרָאֲרֵץ בְּרֵאשׁ דְּלִים וְדָרַךְ עֲנָוִים יָטוּ
  3. וְאִישׁ וְאֲבִיו יִלְכוּ אֶל-הַנְּעִרָה לְמַעַן חַלַּל אֶת-שֵׁם קִדְשִׁי:
  4. וְעַל-בְּגָדִים חֲבִלִים יָטוּ אֶצֶל כָּל-מִזְבֵּחַ וַיִּין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם:
- רק בישראל מונה את כל ארבעת הפשעים והם הקדמה לתוכחה הבאה בהמשך.

תַּן לְחֶכֶם וְיַחֲכֶם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/qilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בעושיאים לשוניים

כתובת: info@maanelashon.org

© בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ©